

„PAAUGLIO STRESO KLAUSIMYNO“ LIETUVIŠKOS VERSIJOS KAI KURIOS PSICHOMETRINĖS CHARAKTERISTIKOS

Aistė Šiukštienė

Klaipėdos psichikos sveikatos centras

Margarita Pileckaitė–Markovienė¹

Lietuvos edukologijos universitetas

Santrauka. *Problema.* Nors per pastaruosius keturis dešimtmečius daugėja tyrimų apie paauglių patiriamą stresą, Lietuvoje paauglių patiriamo streso tema yra dar mažai tyrinėta. Trūksta standartizuotų paauglių patiriamo streso vertinimo metodikų. *Tyrimo tikslas* – įvertinti „Paauglio streso klausimyno“ lietuviškosios versijos kai kuriuos psichometrinius rodiklius (patikimumą ir validumą). *Metodai.* Tyrime dalyvavo 286 15–17 metų paaugliai. Paauglių patiriamam stresui tirti naudotas „Paauglio streso klausimynas“ („Adolescent Stress Questionnaire“) (Byrne et al., 2007). Jo patikimumas buvo tikrinamas taikant vidinio suderinamumo metodą, pakartotinį matavimą, o konstrukto validumas – taikant tiriančiąją faktorinę analizę. *Rezultatai.* Tyrimo metu buvo išskirta 11 faktorių, kurie savo turiniu panašūs į originalią australų klausimyno versijos faktorių struktūrą. Tyrimo rezultatai patvirtino vidutinį vidinį ir ganėtinai aukštą išorinį klausimyno patikimumą. Konstrukto validumo įrodymus pateikė tiriančioji faktorinė analizė. Atsižvelgiant į gautus rezultatus, reikėtų atlikti išsamesnius tyrimus dėl klausimyno validumo ir patikimumo patikrinimo.

Pagrindiniai žodžiai: paaugliai, stresas, „Paauglio streso klausimyno“ patikimumas ir validumas.

ĮVADAS

Per pastaruosius keturis dešimtmečius streso ir jo įveikos tyrimai susilaukė didelio psichologų dėmesio (Plunkett et al., 2000; Seiffge-Krenke,

---

¹ Adresas susirašinėjimui: Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakulteto Psichologijos didaktikos katedra, Studentų gatvė 39, Vilnius 08106, el. p. margarita.pileckaitė.markoviene@leu.lt.

2001; Suldo, 2008). Išanalizavus literatūrą, galima matyti, jog autoriai skirtingai apibrėžia stresą ir remiasi skirtingomis streso sampratomis.

Šiame darbe bus remtasi M. L. Caltabiano ir bendraautorių (2008, cit. pgl. Moksnes et al., 2010) pasiūlyta streso sąvoka. Autoriai **stresą** apibrėžia kaip sąlygą, kuomet žmogaus / aplinkos pokyčiai skatina individą suvokti ryšio tarp susiklosčiusios situacijos reikalavimų ir asmens biologinių, psichologinių bei socialinių sistemų neatitikimą. Iš šios streso sąvokos apibrėžimo matome, kad stresas apima tiek biologinius, tiek ir psichologinius bei socialinius aspektus.

Paauglystė dažniausia įvardijama kaip padidinto streso laikotarpis, kuomet vyksta fiziniai, psichiniai, emociniai, kognityviniai bei socialiniai pokyčiai, kurie sukelia vidinius konfliktus (Murberg, Bru, 2004; Vaičiulienė, 2004; Žukauskienė, 1997). Ir ūmus, ir lėtinis stresas yra susijęs su įvairių fizinės ir psichinės sveikatos problemų etiologija ir eiga vaikystėje ir paauglystėje (Grant et al., 2003, 2004). Pabrėžiama, kad labai svarbu yra suprasti paauglių patiriamo streso kilmę ir dėl to kylančias problemas (Grant et al., 2003), paauglių naudojamus streso įveikos būdus (Seiffge-Krenke, 2001) tam, kad geriau suprastume streso poveikį paauglių sveikatai (Grant et al., 2003; Seiffge-Krenke, 2001).

Įtempta gyvenimo patirtis, įskaitant pagrindinius įvykius, yra grėsmė gerai savijautai. Apytiksliai 25 % paauglių patiria bent vieną stresorių. Dažniausia paauglių patiriamas stresas yra siejamas su mokykla (Zimmer-Gembeck, Skinner, 2008), bendraamžių patyčiomis, problemomis su mokytojais, akademiniiais (mokymosi) ir tarpasmeniniais santykiais, pavyzdžiui, konfliktais ar problemomis su tėvais, broliais, seserimis ar bendraamžiais (Donaldson et al., 2000). Palyginus su vaikais, paaugliai susiduria su nauja galinčia gąsdinti ar iššūkių pilna socialine patirtimi. Tai turi reikšmės vėlesnei paauglystei socialiniu pereinamuoju laikotarpiu (pvz., išvykimas iš namų, mėgstamos profesijos ar darbo paieškos) (Zimmer-Gembeck, Skinner, 2008).

Taip pat paauglystėje patiriamas stresas gali būti susijęs su susirūpinimu ateitimi (Nurmi et al., 1994). Paauglystėje kylantis stresas apima ir kitas sritis, tokias kaip tapatumo formavimasis (nepasitenkinimas kūno pokyčiais, išvaizda, išryškėjusiais charakterio bruožais ir savybėmis), lėtinės ligos, tėvų skyrybos, smurtas (Seiffge-Krenke et al., 2009), mokyklos keitimas, padidėję akademiniai reikalavimai ir kt. (Suldo et al., 2008). Taigi labai svarbu suprasti sąlygas, kurioms esant kyla stresas (Plunket et al., 2000).

Tyrimo aktualumas. Šiuo metu Lietuvoje nėra standartizuotų paauglių patiriamo streso vertinimo metodikų, nors dažnai naudojami streso vertinimo klausimynai (kontroliniai sąrašai, ar interviu). Plačiausiai naudojamas metodas, vertinant paauglių patiriamą stresą, yra „Gyvenimo įvykių klausimynas“, skirtas paaugliams (Coddington, 1972). Pastebima, kad metodinės priemonės, skirtos patiriamam stresui įvertinti, gali būti kritikuojamos dėl kelių priežasčių: 1) kai kurios suaugusiesiems skirtos priemonės buvo pritaikytos paauglių populiacijoms, todėl sudėtinga išskirti paaugliams būdingų stresorių unikalumą (Markevičiūtė, 2003); 2) kiti buvo sukurti atsižvelgiant į streso pasekmes: tokiu būdu apribojamas galimų ištirti stresinių įvykių skaičius ir rūšys (Obelenis ir kt., 2006; Laskytė ir kt., 2008; Kušlevič-Veršekienė, Pukinskaitė, 2009). D. G. Byrne ir bendraautorai (2007) atkreipė dėmesį į tai, kad vis dėlto reikia naujos priemonės, kurioje būtų atsižvelgiama į paauglių patiriamų stresorių unikalumą. Tam, kad galėtume įvertinti stresą paauglystėje, reikalinga validi ir patikima vertinimo priemonė.

Atkreipiant dėmesį į šias problemas buvo sukurtas „Paauglio streso klausimynas“ („The Adolescent Stress Questionnaire“). Pirminę klausimyno versiją sudarė 31 teiginys, atspindintis 7 paauglių patiriamo streso aspektus (Byrne et al., 1995). Šis klausimynas buvo taikomas tiriant paauglių rūkymo pradžios, alkoholio ir kitų narkotinių medžiagų vartojimą bei su sveikata susijusį elgesį (Byrne, Mazanov, 1999, 2001, 2002, 2003; Byrne, Reinhart, 1998). Buvo atsižvelgta į paauglių išsakytas pastabas, kad kai kurie stresoriai yra svarbūs paauglystėje, tačiau jie nebuvo įtraukti į klausimyną (pvz., problemos kurios yra susijusios su išsilavinimu ateityje). Atkreiptas dėmesys ir į tai, ar tikrai visi teiginiai yra tinkami paaugliams nuo 13 iki 19 metų. Klausimyno patvirtinančioji faktorinė analizė paneigė pirminę originalią faktorių struktūrą (Byrne et al., 1995) ir parodė, jog instrumentas nėra stabilus, todėl jį reikėjo iš esmės peržiūrėti.

2007 m. šis klausimynas buvo peržiūrėtas pridėdant naujų teiginių, atlikus tyrimus su *focus* grupe. Paaugliai turėjo atsakyti į klausimus apie dažnai pasitaikančius stresorius, kuriuos jie patiria kasdieniame gyvenime. Jie analizavo problemas ir iššūkius, susijusius su paauglyste ir darančius poveikį jiems arba jų bendraamžiams. 20 iš 31 teiginių buvo palikti tokie patys. Dviejų teiginių prasmė taip pat palikta tokia pati, pakeista tik jų formuluotė. Remiantis *focus* grupės metodologija, buvo sukurti 36 nauji teiginiai. Ištyrus 1039 (13–18 metų) paauglius išskirta 10 faktorių, atspindinčių su paauglių stresoriais susijusią patirtį (į faktorių

struktūrą nebuvo įtraukti 3 teiginiai). Galutinę klausimyno versiją sudaro 58 teiginiai, apimantys tam tikras situacijas ar įvykius, kuriuos paaugliai gali suvokti kaip keliančius stresą (išsamesnis klausimyno skalių apibūdinimas pateikiamas tyrimo metodų dalyje). Klausimyno skalės reikšmingai koreliavo tarpusavyje. Buvo gautas geras klausimyno pakartotinio tyrimo patikimumas. Klausimyno skalės teigiamai koreliavo su nerimu ir depresija bei neigiamai su pasitikėjimu savimi. Nustatyti skirtumai tarp lyčių (merginos patyrė daugiau streso nei vaikinai dėl 7 iš 10 stresinių situacijų: *stresas namų aplinkoje; stresas dėl veiklos mokykloje; stresas dėl romantinių santykių; stresas dėl bendraamžių spaudimo; stresas dėl sveikos su mokytojais; stresas dėl didėjančios suaugusiųjų atsakomybės*).

Pavyko atrasti tik keletą tyrimų, kurių metu buvo vertinamos „Paauglio streso klausimyno“ (Byrne et al., 2007; Moksnes et al., 2010) psichometrinės charakteristikos. Norvegijoje ištirti 723 13–18 metų moksleiviai, išskirti 9 faktoriai, atspindintys paauglių patiriamą stresą. Atlikus tiriamąją faktorinę analizę į klausimyną nebuvo įtraukti 6 teiginiai. Streso skalių įverčiai teigiamai reikšmingai koreliavo su depresija ir nerimu bei neigiamai su pasitikėjimu savimi ($p < 0,001$). Taip pat nustatyta, kad merginoms buvo būdingi aukštesni streso rodikliai nei vaikinams. Faktoriinės analizės duomenimis, nė vienas iš australiškosios versijos faktorių nebuvo visiškai atkartotas, tačiau dauguma teiginių atspindėjo tuos pačius faktorius ir buvo panašūs savo turiniu. Vidinis patikimumo rodiklis svyravo nuo 0,70 iki 0,89. Gautos skalės koreliavo tarpusavyje vidutiniu arba stipriu ryšiu (Moksnes et al., 2010). Norvegijoje atliktas pakartotinis tyrimas, kur tikrintas šioje šalyje išskirto 52 teiginių klausimyno versijos patikimumas ir validumas. Išskirti 7 norvegiškosios versijos klausimyno faktoriai: 1) *stresas dėl sąveikos su tėvais ir mokytojais*; 2) *stresas dėl bendraamžių spaudimo*; 3) *stresas namų aplinkoje*; 4) *stresas dėl romantinių santykių*; 5) *stresas dėl mokyklos lankymo*; 6) *stresas dėl mokyklos / laisvalaikio konflikto*; 7) *stresas dėl veiklos mokykloje*. Kiti rezultatai (Moksnes, Espnes, 2011) apie klausimyno validumą ir patikimumą buvo panašūs į U. K. Moksnes ir bendraautorių (2010) atlikto tyrimo rezultatus.

Tačiau kitame tyrime, kuriame dalyvavo įvairių šalių paaugliai, nustatytas tik vidutinis vidinis šio klausimyno patikimumas (Cronbach alpha reikšmės svyravo nuo 0,57 iki 0,88), o pakartotinio tyrimo patikimumas nebuvo pakankamas (p reikšmės svyravo nuo 0,45 iki 0,84). Patvirtinančiosios faktoriinės analizės rezultatai rodė vidutinį pasirinkto modelio

tinkamumą. Kaip ir Norvegijoje atlikto (Moksnes et al., 2010), taip ir šio tyrimo duomenimis, merginoms buvo būdingi aukštesni streso rodikliai nei vaikinams (Vriendt, 2011).

Nors klausimyno kūrėjai (Byrne et al., 2007 m.) pateikė empirinių įrodymų apie gerą klausimyno validumą ir patikimą, tačiau kitose šalyse atlikti tyrimai rodo, kad klausimyno patikimumo ir validumo rodikliai ne visada yra pakankami (Vriendt, 2011). Taigi galima daryti prielaidą, kad minėti klausimyno rodikliai labai priklauso nuo kultūrinių skirtumų, todėl būtina patikrinti lietuviškosios klausimyno versijos psichometrinius rodiklius (patikimumą ir validumą). Atsižvelgiant į paauglių patiriamo streso įvertinimo būdų stygių Lietuvoje, buvo nuspręsta atlikti tyrimą, kurio **tikslas** – įvertinti „Paauglio streso klausimyno“ lietuviškosios versijos kai kuriuos psichometrinius rodiklius (patikimumą bei validumą).

METODAI

Tiriamieji, tyrimo procedūra ir eiga. Tyrime dalyvavo 286 (15–17 metų) paaugliai iš Šilutės pirmosios gimnazijos, Vilniaus Simono Stanevičiaus pagrindinės mokyklos ir Vilniaus Žemynos gimnazijos. Iš jų – 108 (37,8 %) vaikinai ir 178 (62,2 %) merginos. Iš bendros imties 112 paauglių dalyvavo pakartotiniame tyrimo. Daugiausia tyrime dalyvavusių paauglių buvo 16 metų amžiaus – 143 (50 %), kitą dalį tiriamųjų sudarė 15 metų paaugliai (n = 60, 21 %) ir 17 metų paaugliai (n = 83, 29 %). Tiriamiesiems atrinkti buvo naudojama patogioji tikslinė atranka (Martišius, 1999).

Gavus minėtų mokyklų vadovų sutikimą, tyrimas buvo organizuojamas pamokų metu, prieš tai susitarus su atskirų dalykų mokytojais. Mokiniais buvo išdalinti prašymai tėvams apie jų vaikų dalyvavimą tyrime, kuriuos tėvai turėjo patvirtinti parašu. Tyrime nedalyvavo mokiniai, kurių tėvų sutikimas nebuvo gautas (n = 13). Apklausa vidutiniškai truko 15 min. Tyrimas buvo atliekamas 2009 m. sausio–gegužės mėnesiais.

Tyrimo metodai. Tyrime naudotas „Paauglio streso klausimynas“ („Adolescent Stress Questionnaire“ [ASQ]) (Byrne et al., 2007).

Leidimą versti ir adaptuoti klausimyną lietuvių kalba gavo M. Pileckaitė-Markovienė. Atlikta dviejų etapų vertimo procedūra. Suderinus vertimą su vienu iš klausimyno autorių Byrne ir gavus autoriaus leidimą, klausimyną leista adaptuoti. „Paauglio streso klausimyno“ psichometrinės savybės Lietuvoje dar nebuvo tyrinėtos.

„Paauglio streso klausimynas“ sudarytas iš 58 teiginių, apibūdinančių įvairias stresines situacijas. Tiriamųjų prašoma, kaip įmanoma tiksliau įvertinti, kokio dydžio stresą sukėlė išvardinti dalykai ar situacijos per pastutinius 12 mėnesių. Teiginius prašoma įvertinti pagal 5 balų Likert'o skalę, pagal tokias reikšmes: 1 – *visiškai jokio streso (man nesvarbu)*; 2 – *šiek tiek streso*; 3 – *vidutiniškas stresas*; 4 – *pakankamai didelis stresas*; 5 – *labai daug streso*. Patiriamo streso rodiklis svyruoja nuo 58 iki 290 balų (Byrne et al., 2007). Originalioje versijoje išskiriama 10 klausimyno skalių: 1) *stresas namų aplinkoje* (sudaro 10 teiginių tokių, kaip 1 teiginys „Tarpusavio nesutarimai tarp Tavęs ir tėvo“); 2) *stresas dėl veiklos mokykloje* (sudaro 8 teiginiai, pvz., 5 teiginys „Dalykų, kurių Tu nesupranti mokymasis“); 3) *stresas dėl mokyklos lankymo* (sudaro 3 teiginiai, pvz., 33 teiginys „Privalomas mokyklos lankymas“); 4) *stresas dėl romantinių santykių* (sudaro 5 teiginiai, pvz., 17 teiginys „Kai Tave ignoruoja arba atstumia žmogus, su kuriuo norėtumei būti“); 5) *stresas dėl bendraamžių spaudimo* (sudaro 7 teiginiai, pvz., 8 teiginys „Kai Tavo draugai Tave teisia“); 6) *stresas dėl sąveikos su mokytojais* (sudaro 7 teiginiai, pvz., 18 teiginys „Tarpusavio nesutarimai tarp Tavęs ir mokytojų“); 7) *stresas dėl neapibrėžtumo ateityje* (sudaro 3 teiginiai, pvz., 7 teiginys „Susirūpinimas dėl savo ateities“); 8) *stresas dėl mokyklos/laisvalaikio konflikto* (sudaro 5 teiginiai, pvz., 19 teiginys „Laiko malonumams trūkumas“); 9) *stresas dėl finansinio spaudimo* (sudaro 4 teiginiai, pvz., 22 teiginys „Pinigų stoka įsigyti norimiems pirkiniams“); 10) *stresas dėl didėjančios suaugusiųjų atsakomybės* (sudaro 3 teiginiai, pvz., 11 teiginys „Būtinumas augant prisiimti naujas pareigas šeimoje“) (Byrne et al., 2007).

Statistiniai duomenų analizės metodai. Statistinė duomenų analizė buvo atliekama naudojant SPSS (angl. *Statistical Package for Social Science*) programos 17.0 versiją. Naudojant tiriamąją faktorinę analizę, apskaičiuotos faktoriams priskirtų streso teiginių faktorinės apkrovos. Gautiems kintamiesiems įvertinti buvo naudojami aprašomosios statistikos metodai. Apskaičiuoti įverčių aritmetiniai vidurkiai (M), jų standartiniai nuokrypiai (SD). Statistiniam išskirtų klausimyno skalių ryšiui įvertinti taikytas Pearson koreliacijos koeficientas (r). Klausimyno patikimumas buvo vertinamas skaičiuojant skalių *Cronbach alpha* vidinio suderinamumo koeficientus.

TYRIMO REZULTAI

„Paauglio streso klausimyno“ lietuviškos versijos faktorinė struktūra. Norint įvertinti, ar „Paauglio streso klausimyno“ (Byrne et al., 2007) vidinė struktūra atitinka originalią klausimyno versiją, buvo tikrinamas klausimyno struktūrinis validumas atliekant tiriamąją faktorinę analizę. Faktorinė duomenų analizė buvo atliekama trim etapais.

Pirmasis duomenų apdorojimo etapas. Buvo analizuojama koreliacijų tarp faktorių ir teiginių matrica. Buvo peržiūrėta, ar nėra neigiamų koreliacijų ir ar koreliacijos statistiškai reikšmingai skiriasi nuo nulio. Nagrinėjamu atveju visos koreliacijos yra teigiamos ir reikšmingai skiriasi nuo nulio. Atlikus faktorinę analizę (buvo taikytas pagrindinių komponentių metodas, ašių sukimas *Varimax*) išskirta 16 faktorių, kurių tikrinė reikšmė didesnė už vienetą. Jie paaiškina 66,21 % visos duomenų dispersijos. Kaizerio, Mejerio ir Olkino (KMO) rodiklis lygus 0,880, tai reiškia, kad duomenys gerai tinka faktorinei analizei (Čekanavičius, Murauskas, 2001). Bartleto sferiškumo kriterijus – $p < 0,05$. Taigi gauti rezultatai akivaizdžiai parodė, kad kintamieji yra tarpusavyje reikšmingai susiję ir duomenų aibė gerai tinka faktorinei analizei. Kintamojo stebėjimų tinkamumo matai (MSA) yra 0,732–0,929 ribose, tai reiškia, kad visi kintamieji tinka faktorinei analizei. Kaip parodė kintamųjų bendrumai, kurie yra 0,508–0,859 ribose, atrinktose pagrindinėse komponentėse, išliko pakankamai daug informacijos apie kintamąjį.

Tačiau buvo aptikta, kad 3 teiginiai (28 – „Kai tavo draugai Tave teisia“; 38 – „Pinigų stoka įsigyti norimiems daiktams“; 42 – „Smulkmeniškų taisyklių mokykloje paisymas“) nebuvo įtraukti į jokių faktorių, o kai kuriuos faktorius sudarė ne daugiau kaip du teiginiai (XII faktorius – 41 „Įkyrios mokytojų pastabos apie Tavo išvaizdą“; 49 – „Įkyrios tėvų pastabos apie Tavo išvaizdą“; XIV faktorius – 4 „Negalėjimas iš dalies arba visiškai kontroliuoti savo gyvenimo“; 51 – „Nepakankami finansiniai ištekliai poreikiams“ (51 priklauso dar ir VIII faktoriui, todėl nebuvo šalinamas iš sąrašo); XV faktorius – 15 „Mokyklos materialinės bazės silpnumas“; 21 – „Tarpusavio nesutarimai tarp Tavęs ir brolių, seserų“; XVI faktorius – 17 „Kai Tave ignoruoja arba atstumia žmogus, su kuriuo norėtum būti“; 2 – „Kai Tavęs nepriima rimtai“). Todėl tie teiginiai buvo pašalinti iš sąrašo. Taigi iš pirminio sąrašo buvo pašalinta 10 teiginių.

Antrasis tyrimo etapas. Tyrimo duomenys buvo apdoroti taikant tokius pat metodus kaip ir pirmajame tyrimo etape. Atlikus faktorinę

analizę, buvo išskirta 12 faktorių, kurių tikrinė reikšmė didesnė už vienetą. Jie paaiškina 63,457 % visos duomenų dispersijos. KMO rodiklis lygus 0,879. Bartleto sferiškumo kriterijus – $p < 0,05$. Taigi gauti rezultatai akivaizdžiai parodė, kad kintamieji yra tarpusavyje reikšmingai susiję ir duomenų aibė gerai tinka faktorinei analizei. Kintamojo stebėjimų tinkamumo matai (MSA) yra 0,803–0,930 ribose, tai reiškia, kad visi kintamieji tinka faktorinei analizei. Kaip parodė kintamųjų bendrumai, kurie yra 0,464–0,803 ribose, atrinktose pagrindinėse komponentėse, išliko pakankamai daug informacijos apie kintamąjį. Kadangi vieną faktorių (XII faktorius – 11 „Būtinumas augant prisiimti naujas pareigas namuose“; 13 – „Taikymasis su smulkmeniškomis taisyklėmis namuose“) sudarė du teiginiai, buvo nutarta juos pašalinti iš sąrašo.

Trečiasis tyrimo etapas. Po kruopščios atrankos, remiantis statistiniais ir prasminiais kriterijais, buvo palikti 46 teiginiai.

Trečiojo tyrimo etapo metu atlikta galutinė faktorinė duomenų analizė. Atlikus faktorinę duomenų analizę, buvo gautas gana didelis KMO rodiklis – 0,881. 11 anksčiau išskirtų faktorių paaiškino 62,574 % duomenų dispersijos. Kaip matome iš tyrimo duomenų, didžiausią dispersijos dalį (25,638) paaiškina pirmasis faktorius *Stresas, dėl bendraamžių spaudimo* (žr. 3 lentelę).

Bartleto sferiškumo kriterijus – $p < 0,05$. Taigi gauti rezultatai akivaizdžiai parodė, kad kintamieji yra tarpusavyje reikšmingai susiję ir duomenų aibė gerai tinka faktorinei analizei. Kintamojo stebėjimų tinkamumo matai (MSA) yra 0,802–0,928 ribose, tai reiškia, kad visi kintamieji tinka faktorinei analizei.

„Paauglio streso klausimyno“ lietuviškos versijos teiginių faktorinės apkrovos rodo, jog dauguma teiginių koreliuoja daugiau nei su viena skale ir tai patvirtina teiginių ir faktorių tarpusavio bendrumą. Matome, kad keleto teiginių faktorių apkrovų skirtumai labai panašūs, taigi teiginiai gali būti priskirti keliems faktoriams (1 teiginys gali būti priskirtas VI ir XI faktoriui; 7 teiginys – II ir X faktoriui, 10 teiginys – II ir VIII faktoriui, 14 teiginys – VI ir XI faktoriui; 24 teiginys – I ir VI faktoriui; 48 teiginys – IV ir IX faktoriui). Šiuo atveju gana sudėtinga priskirti teiginį konkrečiai skalei.

Nurodoma, kad jei tą patį kintamąjį paaiškina keli faktoriai, tada kintamąjį priskiriame tam, kuris geriau tinka pagal prasmę (Čėkanavičius, Murauskas, 2002). Remiantis tyrėjų nuožiūra, minėti teiginiai buvo priskirti

labiau pagal prasmę tinkančiam faktoriui. Toks neatitikimas galėtų būti aiškinamas duomenų specifiškumu, faktorių tarpusavio koreliacijomis arba tuo, kad atsakymą į šį teiginį lemia daugiau negu vienas reiškinys. Visais kitais atvejais faktorių apkrovų skirtumai gana tiksliai leidžia susieti teiginius su konkrečiais faktoriais. Esant panašaus stiprumo atskirų teiginių koreliacijoms su visais faktoriais, kiltų sunkumų (žr. 1 lentelę).

Kaip parodė kintamųjų bendrumai, kurie yra 0,464–0,804 ribose, atrinktose pagrindinėse komponentėse išliko pakankamai daug informacijos apie kintamąjį.

Pirmasis faktorius atspindi paauglių sunkumus bendraujant su bendraamžiais, taip pat šiam faktoriui priskirti teiginiai apima su fiziniu brendimu susijusius pokyčius bei pasitenkinimą jais, siekiant neišsiskirti iš bendraamžių (*Stresas dėl bendraamžių spaudimo*). Antrajam faktoriui priskirti teiginiai yra susiję su mokyklinio krūvio sunkumais bei per dideliais mokytojų lūkesčiais (*Stresas dėl veiklos mokykloje*). Trečiajam faktoriui priskirti teiginiai atspindi sunkumus, susijusius su romantinių santykių kūrimu bei jų palaikymu (*Stresas dėl romantinių santykių*). Ketvirtasis faktorius apima teiginius apie sunkumus, patiriamus šeimoje, namų situacijos kontrolės ir pasitikėjimo stoką ir dėl to kylantį stresą (*Stresas namų aplinkoje*). Penktasis faktorius atspindi sudėtingą sąveiką su mokytojais ir konfliktus, susijusius su laisve ir kontrole mokyklos aplinkoje (*Stresas dėl sąveikos su mokytojais*). Šeštasis faktorius apima teiginius apie stresą, kuris kyla dėl konflikto tarp įsipareigojimo mokytis ir laisvalaikio turėjimo (*Stresas dėl mokyklos / laisvalaikio konflikto*). Septintasis faktorius apima stresą, kuris susijęs su patirtimi mokykloje. Į jį patenka ir teiginys apie nepasitenkinimą, kad reikia anksti keltis į mokyklą (*Stresas dėl mokyklos lankymo*). Aštuntasis faktorius atspindi teiginius apie tai, kad finansiniai ištekliai nesutampa su materialiais poreikiais (*Stresas dėl finansinio spaudimo*). Devintasis faktorius susijęs su teiginiais apie tėvų ir kitų suaugusiųjų supratimo ir pasitikėjimo stoką bei didelius tėvų lūkesčius (*Stresas dėl didėjančios suaugusiųjų atsakomybės*). Dešimtas faktorius atspindi teiginius apie neužtikrintumą dėl ateities bei paties asmens spaudimą sėkmingai pirmauti (*Stresas dėl neapibrėžtumo ateityje*). Vienuoliktajam faktoriui priskirti teiginiai susiję su stresu, kylančiu dėl taisyklių, kurių privalo laikytis paaugliai namuose ir mokykloje (*Stresas dėl taisyklių laikymosi*).

1 lentelė. Lietuviškosios „Paauglio streso klausimyno“ versijos teiginių faktorių analizės svoriai**Table 1. Factor Loadings for the Adolescent Stress Questionnaire Lithuanian Version**

	Skalės / Teiginiai										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Bendraamžių spaudimas											
Fizinio brendimo pokyčiai	0,730										
Pasitenkinimas savo išvaizda	0,714										
Tarpusavio nesutarimai tarp Tavęs ir bendraamžių	0,681										
Spaudimas neišsiskirti iš bendraamžių	0,596										
Erzinimai dėl to, kad nesi toks (-ia), kaip visi	0,509										
Įkyrios bendraamžių pastabos apie Tavo išvaizdą	0,500										0,437
Mokyklinis krūvis											
Per dideli mokytojų lūkesčiai		0,742									
Per dideli darbdavio lūkesčiai		0,687									
Mokyklinio krūvio įveikimas		0,649									
Kai kurių mokomųjų dalykų sunkumai		0,487								0,418	
Dalykų, kurių Tu nesupranti, mokymasis		0,469									
Romantiniai santykiai											
Sutarimas su vaikinu / mergina			0,786								
Nutraukti santykiai su vaikinu / mergina			0,768								
Pastangos geriems santykiams su vaikinu / mergina palaikyti			0,736								
Laiko, praleisti kartu su vaikinu / mergina, stoka			0,721								
Stresas šeimoje											
Tarpusavio nesutarimai tarp Tavęs ir tėvo							0,799				
Ginčai namuose							0,769				
Tarpusavio nesutarimai su mama							0,722				
Nesutarimai tarp tėvų							0,482				0,421

Sąveika su mokytojais	
Sutarimas su mokytojais	0,710
Naudingo ir savalaikio atgalinio ryšio iš mokytojų negavimas	0,681
Tarpusavio nesutarimai tarp Tavo ir mokytojo	0,632
Mokytojų pagarbos Tau stoka	0,579
Išklausymo, supratimo iš mokytojų pusės stoka	0,524
Mokyklos / laisvalaikio konfliktas	
Laisvės stoka	0,780
Per daug namų darbų	0,735
Nepakankamai laiko užsiėmimams po pamokų	0,556
Nepakankamai laiko laisvalaikio užsiėmimams	0,486
Laiko malonumams trūkumas	0,455
Mokyklos lankymas	
Spaudimas mokytis	0,827
Privalomas mokyklos lankymas	0,822
Mokyklos lankymas	0,432
VIII faktorius Finansai	
Nepakankami finansiniai ištekčiai poreikiams	0,685
Būtinumas užsidirbti pinigų savo poreikiams patenkinti	0,682
Spaudimas dirbti, kad gautum pinigų	0,682
Darbas trukdo mokyklinei veiklai ir poilsiui	0,534
IX faktorius Santykiai su suaugusiais	
Supratimo iš tėvų pusės stoka	0,700
Per dideli tėvų lukesčiai	0,596
Pasitikėjimo iš suaugusiųjų pusės stoka	0,411

„Paauglio streso klausimyno“ lietuviškos versijos skalių tarpusavio ryšiai. Atskirų klausimyno skalių įverčių vidurkių tarpusavio koreliacijos (buvo taikytas Pearsono koreliacijos koeficientas) pateikiamos 2 lentelėje. Tyrimo duomenimis, atskiro klausimyno skalės statistiškai patikimai ($p < 0,05$) koreliuoja tarpusavyje. Vidutinio ir aukšto stiprumo koreliacijos patvirtina vidinį klausimyno validumą.

4 lentelėje pateikti klausimyno skalių įverčių vidurkiai.

3 lentelė. Išskirtų faktorių tikrinės reikšmės ir paaiškinamos dispersijos dalis

Table 3. Eigenvalues of yielded factors and part of explainable variance

Skalės	Tikrinė reikšmė	Paaiškinamos dispersijos %	Paaiškinamos dispersijos kumuliatyvinis %
Bendraamžių spaudimas	11,793	25,638	25,638
Veikla mokykloje	3,001	6,523	32,161
Romantiniai santykiai	2,317	5,037	37,198
Stresas namų aplinkoje	1,867	4,059	41,256
Sąveika su mokytojais	1,696	3,688	44,944
Mokyklos / laisvalaikio konfliktas	1,629	3,542	48,486
Mokyklos lankymas	1,576	3,426	51,912
Finansinis spaudimas	1,372	2,982	54,894
Sąveika su suaugusiais	1,304	2,835	57,729
Neužtikrintumas ateityje	1,173	2,551	60,280
Taisyklių laikymasis	1,055	2,293	62,574

„Paauglio streso klausimyno“ lietuviškos versijos vidinis suderinamumas. Patikimumui įvertinti buvo skaičiuotas *Cronbach alpha* koeficientas. R. Pukėno (2009) teigimu, testą galime laikyti pakankamai patikimumu, kai skalių vidinio suderinamumo koeficientas yra lygus ar didesnis kaip 0,7. Klausimyno vidinio suderinamumo įvertis lygus 0,868. Tačiau 11 klausimyno skalių įverčiai žemesni. *Cronbach alpha* reikšmės svyruoja nuo 0,575 (*Stresas dėl taisyklių laikymosi*) iki 0,826 (*Stresas, dėl romantinių santykių*). Palyginimui lentelėje pateikiamos ir originalaus klausimyno versijos patikimumo rodikliai (žr. 5 lentelę).

4 lentelė. „Paauglio streso klausimyno“ lietuviškos versijos skalių įverčių vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai

Table 4. Means and standard deviation of Adolescent Stress Questionnaire Lithuanian Version

Skalės	Įverčių vidurkiai	Standartinis nuokrypis
Bendraamžių spaudimas	11,52	4,60
Veikla mokykloje	13,46	3,98
Romantiniai santykiai	9,87	4,28
Stresas namų aplinkoje	10,20	3,97
Sąveika su mokytojais	10,30	3,88
Mokyklos / laisvalaikio konfliktas	13,95	4,62
Mokyklos lankymas	6,55	3,13
Finansinis spaudimas	7,56	3,20
Sąveika su suaugusiais	6,84	2,81
Neužtikrintumas ateityje	8,81	2,85
Taisyklių laikymasis	8,98	3,20

5 lentelė. „Paauglio streso klausimyno“ lietuviško (LT) ir originalaus (australiško) (AUS) variantų skalių vidinis suderinamumas (Cronbah'o alpha)

Table 5. Internal consistency of Adolescent Stress Questionnaire Lithuanian Version and Original (Australian) Adolescent Stress Questionnaire (Cronbach's alpha)

Skalės	LT	AUS
Bendraamžių spaudimas	0,79	0,88
Veikla mokykloje	0,76	0,88
Romantiniai santykiai	0,82	0,86
Stresas namų aplinkoje	0,79	0,92
Sąveika su mokytojais	0,78	0,87
Mokyklos / laisvalaikio konfliktas	0,78	0,86
Mokyklos lankymas	0,79	0,68
Finansinis spaudimas	0,73	0,83
Santykiai su suaugusiais	0,72	0,62
Neužtikrintumas ateityje	0,68	0,82
Taisyklių laikymasis	0,58	-

Pirmosios ir pakartotinės apklausos rezultatų palyginimas. Išorinis klausimyno patikimumas buvo tikrinamas klausimyną pateikiant du kartus (antrasis tyrimas darytas po savaitės) tai pačiai imčiai (112 paauglių). Buvo skaičiuojamas pirmosios ir pakartotinės apklausos skalių įverčių Pearsono koreliacijos koeficientas.

6 lentelė. *Lietuviškos (LT) ir originalios (australiškos – AUS) klausimyno versijų skalių stabilumo įvertinimas (testas-retestas)*

Table 6. *Evaluating scales' stability of Adolescent Stress Questionnaire Lithuanian Version (LT) and Original (Australian - AUS) Adolescent Stress Questionnaire (test-retest)*

Skalės		LT	AUS
Bendraamžių spaudimas	r	0,72**	0,86**
Veikla mokykloje	r	0,72**	0,81**
Romantiniai santykiai	r	0,83**	0,84**
Stresas namų aplinkoje	r	0,83**	0,88**
Sąveika su mokytojais	r	0,74**	0,80**
Mokyklos / laisvalaikio konfliktas	r	0,71**	0,81**
Mokyklos lankymas	r	0,68**	0,86**
Finansinis spaudimas	r	0,73**	0,68**
Sąveika su suaugusiaisiais	r	0,90**	0,77**
Neužtikrintumas ateityje	r	0,69**	0,79**
Taisyklių laikymasis	r	0,76**	-

**p < 0,01

Statistiškai reikšmingos koreliacijos rodo pakankamą klausimyno skalių pastovumą ($p < 0,01$). Palyginimui lentelėje pateikiamos ir australiško (AUS) klausimyno versijos pirmojo ir pakartotinio tyrimo rezultatai.

REZULTATŲ APTARIMAS

Tyrimo metu buvo atlikta D. G. Byrne ir bendraautorių (2007) pasiūlytos „Paauglio streso klausimyno“ lietuviškos versijos duomenų faktorinė analizė. Išskirta 11 faktorių, kurie yra panašūs į originalią australų klausimyno versijos faktorių struktūrą. Gauti lietuviškos klausimyno versijos skirtumai susiję su faktorių skaičiumi ir pačia faktorių struktūra, susidedančia iš 46 teiginių ir 11 tarpusavyje susijusių faktorių, paaiškinančių 62,57 % dispersijos. Klausimyno autoriai išskyrė 10 faktorių (Byrne et al., 2007), o Norvegijoje atlikto tyrimo metu išskirti 9 faktoriai (Moksnes et al., 2010).

Du faktoriai savo struktūra (t. y. *Stresas dėl mokyklos / laisvalaikio konflikto* ir *Stresas dėl neapibrėžtumo ateityje*) visiškai atitiko australų klausimyno versijoje faktorių sudarančių teiginių struktūrą. Nepaisant to, dauguma lietuviškos klausimyno versijos faktorių yra panašūs savo turiniu ir todėl buvo panašiai pavadinti, kaip ir australų versijos. Lyginant su australų versija palikti 9 tokie patys pavadinimai: *Stresas dėl bendramžių spaudimo*, *Stresas dėl veiklos mokykloje*, *Stresas dėl romantinių santykių*, *Stresas namų aplinkoje*, *Stresas dėl sąveikos su mokytojais*, *Stresas dėl mokyklos / laisvalaikio konflikto*, *Stresas dėl mokyklos lankymo*, *Stresas dėl finansinio spaudimo*, *Stresas neuztikrintumo ateityje*. Buvo išskirti du faktoriai, kurie pavadinti: *Stresas dėl sąveikos su suaugusiais* bei *Stresas dėl taisyklių laikymosi*.

Tai, kad kai kurie lietuviškos klausimyno versijos teiginiai lėmė naujus faktorius, o kai kurie teiginiai išvis nebuvo įtraukti į jokių faktorius, parodo, kad faktorių struktūra tiek Lietuvoje, tiek ir Australijoje gali skirtis, tai nulemia faktorių reikšmių skirtumus. Taigi lietuvių paauglių patiriamas stresas gali skirtis nuo australų paauglių patiriamo streso. Paašškinti esminį modelio kitimą nėra lengva, tačiau kai kuriuos iš šių skirtumų iš dalies galima paašškinti tuo, kad paaugliai gyvena skirtinguose geografiniuose regionuose ir patiria skirtingus gyvenimo įvykius. Taigi jie gali patirti skirtingus veiksnius ir įvairių lygių stresas gali turėti skirtingą svorį.

Pabrėžiama, jog skirtingose visuomenėse gyvenantys paaugliai gali būti nevienodai jautrūs įvairiems stresoriams. Akcentuojama, kad kultūriniai skirtumai gali turėti įtakos skirtingam gyvenimo įvykių interpretavimui (Merchant, 2001). Nors kai kurie stresoriai būdingi įvairioms

kultūroms (Plunkett et al., 2000), tikėtina, kad paaugliai, gyvenantys Lietuvoje, gali patirti daugiau streso dėl tam tikrų gyvenimo įvykių negu gyvenantys Australijoje. Galima daryti prielaidą, kad skirtingiems tyrimo rezultatams įtakos galėjo turėti ir nevienoda tiriamųjų imtis bei skirtingas tiriamųjų amžius (Byrne et al., 2007 tyrimo metu ištirta >1000 13–18 metų amžiaus paauglių).

Vidinis skalių patikimumas svyruoja nuo 0,826 iki 0,575. Jis yra šiek tiek žemesnis palyginus su australų klausimyno versijos skalių patikimumu, kur skalių patikimumas svyruoja nuo 0,62 iki 0,92 (Byrne et al., 2007). R. Pukėnas (2009) nurodo, jog *Cronbach alpha* reikšmės gerai sudarytam klausimynui turi būti didesnės negu 0,7. Šie rodikliai leidžia teigti, kad pirmų devynių faktorių teiginių tarpusavio koreliacija pakankamai aukšta, o dešimto ir vienuolikto faktorių teiginius dar reikėtų šiek tiek patobulinti. Klausimyno skalių pakartotinio tyrimo (testo-retesto) analizė atskleidė pakankamą vertinimo stabilumą.

Analizuojant „Paauglio streso klausimyno“ lietuviškos versijos atskirų faktorių tarpusavio ryšį, nustatytos šiek tiek aukštesnės koreliacijos už tas, kurias pateikia klausimyno autoriai. Autorių atliktame tyrime skalių tarpusavio ryšys pasiskirsto intervale 0,005–0,038 (Byrne et al., 2007), o šiame tyrime 0,151–0,486. Silpnos ir vidutinės skalių tarpusavio koreliacijos rodo gerą metodikos vidinį suderinamumą. Aukštesnės koreliacijos būtų nuoroda į duomenų multikolinearumą. Šiuo atveju tiriamoji faktorinė analizė duomenų multikolinearumo neatskleidžia (koreliacijos koeficientų absoliutiniai dydžiai mažesni už 0,7), todėl, galima teigti, jog skalių ir klausimyno tarpusavio koreliacijos yra patikimos. D. G. Byrne ir bendraautorį (2007) atlikto tyrimo metu gautos ir neigiamos koreliacijos. Autorių duomenimis, skirtingi stresoriai gali skirtingai veikti tarpusavyje (pvz., nustatyta, kad stresas, dėl mokyklos / laisvalaikio konflikto neigiamai koreliavo su stresu dėl mokyklos lankymo). Šio tyrimo metu, priešingai, koreliacijos tarp skirtingų klausimyno skalių yra teigiamos. Norvegų autorių atliktame tyrime skalių tarpusavio koreliacijos pasiskirsto intervale 0,039–0,065 ir taip pat buvo teigiamos (Moksnes et al., 2010).

Galima būtų išskirti ir kai kuriuos tyrimo ribotumus. Adaptuojant klausimyną Australijos populiacijos paaugliams, į tyrimą buvo įtraukti 13–18 metų paaugliai. Tyrimo, atlikto Lietuvoje, metu pasirinkta siauresnė paauglių amžiaus grupė (15–17 metų). Lieka neaišku, ar lietuviškoji

klausimyno versija yra patikima ir validi metodika kitų amžiaus grupių paaugliams. Originalios klausimyno versijos (Byrne et al., 2007) kriterinis validumas buvo vertinamas aiškinantis, kaip klausimynas yra susijęs su kitais aspektais: nerimu, depresija ir pasitikėjimu savimi. Šio tyrimo metu lietuviškos klausimyno versijos kriterinis validumas nebuvo tikrinamas. Galima būtų teigti, kad tyrimas yra žvalgomąjio pobūdžio, todėl, norint pritaikyti klausimyną praktiniam naudojimui, reikia toliau tęsti klausimyno tinkamumo naudoti vertinimą, tikrinant jo patikimumą ir validumą, didinant tiriamųjų skaičių ir atliekant tyrimą su platesniu amžiaus tarpsniu.

Literatūros sąrašas

- Byrne, D. G., Byrne A., E., Reinhart, M. I. (1995). Personality, stress and the decision to commence cigarette smoking in adolescence. *Journal of Psychosomatic Research, 39*, 53–62.
- Byrne, D. G., Davenport, S. C., Mazanov, J. (2007). Profiles of adolescent stress: The development of the Adolescent Stress Questionnaire (ASQ). *Journal of Adolescence, 30* (3), 393–416.
- Byrne, D. G., Mazanov, J. (2003). Adolescent stress and future smoking behaviour: a prospective examination. *Journal of Psychosomatic Research, 54*, 313–321.
- Byrne, D. G., Mazanov, J. (2002). Sources of stress in Australian adolescents: factor structure and stability over time. *Stress and Health, 18*, 185–192.
- Byrne, D. G., Mazanov, J. (2001). Self-esteem, stress and cigarette smoking in adolescents. *Stress and Health, 17*, 105–110.
- Byrne, D. G., Mazanov, J. (1999). Sources of adolescent stress, smoking and the use of other drugs. *Stress Medicine, 15*, 215–227.
- Byrne, D. G., Reinhart, M. I. (1998). Psychological determinants of adolescent smoking behaviour: a prospective study *Australian Journal of Psychology, 50*, 29–34.
- Coddington, R. D. (1972). The significance of life events as etiologic factors in the diseases of children: a study of anormal population. *Journal of Psychosomatic Research, 16*, 7–18.
- Compas, B. E., Davis, G. E., Forsythe, C. J., Wagner, B. M. (1987). Assessment of major and daily stressful events during adolescence: The Adolescent Perceived Events Scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 55* (4), 534–541.
- Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2001). *Statistika ir jos taikymas I dalis*. Vilnius: TEV.
- Donaldson, D., Prinstein, M. J., Danovsky, M., Spirito, A. (2000). Patterns of children's coping with life stress: implications for clinicians. *American Journal of Orthopsychiatry, 70* (3), 351–359.

- Grant, K. E., Compas, B. E., Stuhlmacher, A. F., Thurm, A. E., McMahon, S. D. (2003). Stress and child adolescent psychopathology: moving from markers to mechanisms of risk. *Psychological Bulletin*, 129, 447–466.
- Grant, K. E., Compas, B. E., Thurm, A. E., McMahon, S. D., Gipson, P. Y. (2004). Stressors and child adolescent psychopathology: measurement issues and prospective effects. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33, 412–425.
- Kušlevič-Veršekienė, D., Pukinskaitė, R. (2009). Paauglių emocinis intelektas: psichosocialinių sunkumų, stresinių gyvenimo įvykių bei demografinių charakteristikų analizė. *Socialinis darbas*, 8 (1), 81–91.
- Laskytė, A., Žemaitienė, N., Vaitkevičius, R. (2008). Lietuvos paauglių sąmoningo savęs žalojimo ir stresą keliančios gyvenimo patirties sąsajos. *Visuomenės sveikata*, 4 (43), 56–63.
- Markevičiūtė, A. (2003). Sąsajos tarp paauglių depresiškumo ir psichosocialinio streso. *Biologinė psichiatrija ir psichofarmakologija*, 5 (1), 11–14.
- Moksnes, U. K., Byrne, G., Mazanov, J., Espnes, G. A. (2010). Adolescent stress: evaluation of the factor structure of the Adolescent Stress Questionnaire (ASQ – N). *Scandinavian Journal of Psychology*, 10, 1–7.
- Moksnes, U. K., Espnes, G. A. (2010). Evaluation of Norwegian version of the Adolescent Stress Questionnaire (ASQ-N): Factorial validity across samples. *Scandinavian Journal of Psychology*, 52, 601–608.
- Murberg, T. A., Bru, E. (2004). School – related stress and psychosomatic symptoms among Norwegian adolescents. *School Psychology International*, 25 (3), 317–332.
- Nurni, J. E., Poole, M. E., Kalakoski, V. (1994). Age difference in adolescent future-orientated goals, concerns, and related temporal extension in different sociocultural contexts. *Journal of Youth and Adolescence*, 23 (4), 471–487.
- Obelenis, V., Bujevičiūtė, R., Malinauskaitė, V. (2006). Miesto ir rajono vidurinių mokyklų XI–XII klasių moksleivių psichoemocinis stresas, jo ryšys su gyvensena ir sveikata. *Sveikatos mokslai*, 4, 354–357.
- Plunkett, S. W., Radmacher, K. A., MollPha-Nara, D. (2000). Adolescent life events, stress and coping: A comparison of communities and genders. *Professional School Counseling*, 3 (5), 356–366.
- Pukėnas, K. (2009). *Kokybinių duomenų analizė spss programa*. Kaunas: Kūno kultūros akademija.
- Seiffge-Krenke, I., Aunola, K., Nurmi, J. E. (1994). Changes in stress perception and coping during adolescence: the role of situational factors. *Child Development*, 80 (1), 259–279.
- Seiffge-Krenke, I. (2001). Predicting adolescent symptomatology through stressful events and coping style. *Journal of Adolescence*, 23, 675–692.
- Suldo, S. M., Shaunessy, E., Hardesty, R. (2008). Relationships among stress, coping and mental health in high-achieving high school students. *Psychology in the Schools*, 45 (4), 273–290.

- Tram, J. M., Cole, D. A. (2000). Self-perceived competence and the relation between life events and depressive symptoms in adolescence: mediator or moderator?, *Journal of Abnormal Psychology*, 109 (4), 753–760.
- Vaičiulienė, A. (2004). Paauglystės uždaviniai ir problemos: studentų ir moksleivių asmenybės tapatumo ypatumų palyginimas. *Ugdymo psichologija*. 2004, 11–12, 134–139.
- Zimmer-Gembeck, M. J., Skinner, E. A. (2008). Adolescents' coping with stress: development and diversity. *Prevention Research*, 15, 3–7.
- Žukauskienė, R. (1997). Jaunesniojo ir vyresniojo mokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio santykiai. *Psichologija*, 16, 85–99.

SOME PSYCHOMETRIC PROPERTIES OF ADOLESCENT STRESS QUESTIONNAIRE, LITHUANIAN VERSION

Aistė Šiukštienė

Klaipėda Mental Health Centre

Margarita Pileckaitė-Markovienė

Lithuanian University of Educational Sciences

Summary. Background. Adolescence is very often named as period when physical, mental, emotional, cognitive and social changes happen, and these changes cause inner conflicts and stress. Considering fact that there was an obvious lack of adolescent stress evaluation methods in Lithuania, it was decided to conduct a research. **Aim of this research** was to evaluate some psychometric properties (i.e. reliability and validity) of Adolescent Stress Questionnaire, Lithuanian Version. **Methodology.** Adolescent Stress Questionnaire (Byrne et al., 2007) was used for the research. The questionnaire is made of 58 statements that describe various stressful situations. Participants were asked to evaluate as precise as possible, how strong was the stress they have suffered over the past year due to the mentioned issues and situations. The research included 286 15–17-year-old adolescents. 112 adolescents from general sample participated in test-retest research. **Results.** Results of the research confirmed quite high internal and external reliability of the questionnaire. Factor analysis delivered proofs of content validity. Out of 46 statements of the questionnaire 11 interdependently related factors were excluded that explain 62.57 percent of dispersion. Analysis of test-retest of questionnaire scales revealed sufficient stability of evaluation ($p < 0.01$). **Conclusion.** Findings showed that Adolescent Stress Questionnaire was characterized by average internal reliability and sufficient structural validity. It is purposeful to proceed evaluation of this questionnaire's eligibility, by checking its reliability and validity.

Keywords: Adolescents, Stress, Adolescent Stress Questionnaire Reliability and Validity.

Gauta: 2013-06-15

Priimta: 2014-05-12